

TÜRKİYE

Mayıs 2003'ten buyana önemli gelişmeler: Türkiye 25 Eylül 2003'te Mayın Yasaklama Anlaşması'na katıldı ve 1 Mart 2004'te anlaşmaya Taraf Devlet haline geldi. Mayıs 2004 tarihinde Türkiye Landmine Monitor'e 3,039,472 adet anti-personel mayın stoğu olduğunu bildirdi. Türkiye 16,000 anti-personel mayını saklamayı planlıyor. Bu rakam Taraf Devletler arasında en yüksek ikinci stok miktarına tekabül ediyor. Türkiye, ülkede ABD'ye ait anti-personel mayın stoğu olduğunu reddetti ve yabancı mayınların kendi topraklarında stoklanması veya transit geçişini anlaşmanın ihlali olarak kabul ettiğini açıkladı. 2004'te rapor edilen mayın kullanımı da dahil olmak üzere PKK'nın hükümet güçlerine karşı düzenlediği saldırılarda artış görüldü. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde mayın temizliği devam ediyor.

1999'dan buyana önemli gelişmeler: Türkiye Mayın Yasaklama Anlaşması'na 25 Eylül 2003'te Yunanistan'ın anlaşmayı onaylaması ile aynı tarihte katıldı. Türkiye mevcut yasalarının anlaşma yükümlülüklerini yerine getirdiğini öne sürmektedir. Daha öncesinde, Anti-personel mayın üretimi Ocak 1996'da durduruldu. 1996'da konulan ihracat yasağı 1999'da yenilendi ve Mart 2002'de sürekli hale getirildi. Anti-personel mayın kullanımı 1998'de yasaklandı. Türkiye ilk kez Mayıs 1999'da, yakın gelecekte anlaşmaya katılma niyetini ifade etti ve o tarihten itibaren Mayın Yasaklama Anlaşması toplantılarına düzenli olarak katıldı. 1999 ve 2001'de Bulgaristan ve Gürcistan sınırlarının mayından arındırılması için anlaşmalar yapıldı. Türkiye, Bulgaristan sınırının temizliğini 2002 ortasında bitirdi. 2003'ün sonuna kadar, doğu ve güneydoğu bölgesinde 14,487 anti-personel mayın temizlendi ve Ermenistan sınırında 48,120 metrekairelik alan temizlendi. Hükümet PKK'yı 1999-2002 ve 2004'te mayın kullanmakla suçladı. PKK anti-personel mayınları yasaklama niyetini Ocak 2002'de ifade etti. Türk hükümeti 1993 ve 2003 arasında karamayınlarının 2905 ölüm ve yaralanma olayına yol açtığını öne sürdü. 2000'den itibaren 72 ölü ve 188 yaralı dahil olmak üzere en az 260 vaka bildirildi.

Mayın Yasaklama Politikası

Türkiye Cumhuriyeti Mayın Yasaklama Anlaşması'na 25 Eylül 2003'te katıldı. İki ülkenin eşzamanlı olarak Taraf Devlet haline gelmek üzere Nisan 2001'de yaptıkları anlaşma uyarınca Yunanistan aynı tarihte anlaşmayı onayladı. Anlaşma hem Türkiye hem de Yunanistan için 1 Mart 2004'te yürürlüğe girdi.

Önceki yıllarda Türkiye coğrafi konumuyla ilişkili güvenlik kaygıları ve sınırların korunmasında anti-personel mayınların askeri kullanımını anlaşmaya katılımına engel olarak belirtmişti. Mayın Yasaklama Anlaşması'yla sonuçlanan Ottawa Süreci hazırlık toplantılarından bazılarında katıldı ve BM Genel Kurulu'nun 1996 ve 1997 tarihli yasaklama yanlısı kararlarında çekimser kaldı. Ancak Türkiye, BMGK'nun 1998 tarihli, Mayın Yasaklama Anlaşması'nın evrenselleştirilmesi çağrısı yapan kararını destekledi.

Mayıs 1999'da Taraf Devletler'in İlk Toplantısı'na katıldı ve Türkiye temsilcisi bu toplantıda, "mevcut koşullar aksine gelişmediği takdirde 2000'lerin başında" anlaşmaya katılım öngörüsünde bulundu. Türkiye anlaşmanın koyduğu kuralları kabul ettiğini ve bu şartları ulusal politikalarına dahil etmeye katılımdan önce başlayacağını ilan etti. Anti-personel mayınların ihracı 1996'da durduruldu, kullanımı 1998'de yasaklandı ve Bulgaristan ve Gürcistan sınırlarının mayından arındırılması anlaşmaları 1999 ve 2001'de yapıldı. Türkiye 1998'den beri yasaklama yanlısı bütün BMGK kararlarını destekledi. Ayrıca Mayıs 2001 Silahsızlanma Konferansı ve Ekim 2002 BM Genel Kurulu'nda Mayın Yasaklama Anlaşması'nı destekleyen açıklamalar yaptı. Anlaşmanın koyduğu yasakların ihlali durumunda gerekli cezalandırma da dahil olmak üzere uygulama yasalarına ilişkin herhangi bir plan açıklanmış değil. Ancak Türkiye'nin BM Cenevre Temsilciliği Temmuz 2004'te mevcut yasaların "bütün Anlaşma hükümlerine yasal geçerlilik kazandırmaya yeterli olduğunu" belirtti. Mayın Yasaklama Anlaşması'nın 7. Maddesi gereğince 28 Ağustos 2004'e kadar teslim edilmesi gereken Türkiye'nin şeffaflık ön raporu Eylül sonunda henüz BM'ye ulaşmış değildi.

Türkiye Eylül 2003'te Taraf Devletler Beşinci Toplantısı'na katıldı. Bu toplantıda Türk delegasyonu, ülkenin anlaşma gereği yaptığı girişimlerin kapsamlı bir açıklamasını sundu. Ayrıca delegasyon, devlet olmayan aktörlerin mayın yasağına ortak etme çabalarının terörist grupları meşrulaştırmaktan kaçınması gerektiği görüşünü belirtti. Türkiye 1999'dan buyana Taraf Devletler'in yıllık toplantılarının hepsine ve ara toplantıların çoğuna katıldı. Şubat ve Haziran 2004'teki oturumlararası Daimi Komite toplantılarında mayın temizliği ve stok imhası

için hazırlıklar üzerine sunum yaptı (bkz. ileriki bölümler). Mayıs 2003 Daimi Komite toplantılarında da detaylı sunumlar yapıldı.

Türkiye, Konvansiyonel Silahlar Konvansiyonu'nun (KSK) imzacısıdır ve KSK'nın ve Düzeltilmiş İkinci Protokolü ile Ek Protokol I ve Ek Protokol IV'ün "onaylanması için nihai aşamaya geldiğini" Mayıs 2004'te bildirmiştir. Türkiye Kasım 2003'te, Düzeltilmiş II. Protokol'e Taraf Devletler'in Beşinci Konferansı'na gözlemci olarak katılmış ve 1999'dan bu yana Taraf Devletler yıllık konferanslarına katılmıştır.

STK Faaliyetleri

Ulusal mayın yasaklama kampanyası Mayısız Bir Türkiye İnsiyatifi, Landmine Monitor 2003 Raporu'nu 9 Eylül'de İstanbul'da bir basın toplantısı ile duyurdu ve ülke raporunun Türkçesini ülke çapında dağıttı. Aynı gün Diyarbakır Barosu kendi düzenlediği basın toplantısında Landmine Monitor 2003 Raporu'nu açıkladı ve Diyarbakırda başlayan kampanya ile ilgili bilgi sundu. Eylül 2002'de Mayısız Bir Türkiye İnsiyatifi, benzer şekilde yıllık raporu tercüme ederek dağıttı.

2004'te Mayısız Bir Türkiye İnsiyatifi, Madde 7'e göre Rapor Verme için ICBL rehberini tercüme etti, mayın kurbanlarına ilişkin raporlar ve televizyon programlarında yeralan 2 kısa film hazırladı. Mayısız Bir Türkiye İnsiyatifi Eylül 2000 tarihinde Mayınların Yasaklanması için İsviçre Kampanyası'nın (Swiss Campaign to Ban Landmines) yardımıyla kuruldu. Nisan 2003'te İstanbul'da, anti-personel mayınlar üzerine ilk ulusal konferansı düzenledi.

Diyarbakır Barosu "Mayınlar ve Patlayıcı Maddelerle Mücadele için Avukatlar Grubu"nu kurdu. 4 Ekim 2003'te Grup; Başbakan'a, Adaliet Bakanlığı'na, Ulusal Güvenlik Bakanlığı'na, İçişleri Bakanlığı'na ve Mardin valiliğine yazarak Mardin'in Nusaybin ilçesindeki mayınların temizlenmesi çağrısında bulundu. 2004'te Diyarbakır Barosu, AB-kaynaklı bir proje kapsamında mayın kurbanlarına yasal yardım projesi başlattı.

Türkiye İnsan Hakları Derneği ve İnsan Hakları Vakfı, mayın kazalarında ölen ve yaralananları da içeren düzenli raporlar yayınlamaya mayın konusunda etkinlik gösterdiler.

Üretim ve Transfer

Anti-personel mayınların üretimi, anti-personel mayınların satışı ve transferine son veren bir moratoryumla eş zamanlı olarak Ocak 1999'da durduruldu. İhraç moratoryumu 1999'da yenilendi ve Mart 2002'de sürekli hale getirildi.

Daha öncesinde, Türkiye hem anti-personel hem de anti-tank mayınlar üretmekteydi. Türk şirketi MKEK, iki ABD anti-personel mayınının (M14 ve M16) kopyalarını üretiyordu. MKEK tarafından Türk Silahlı Kuvvetleri için toplam 47,850 mayın üretildi.

Türkiye'nin anti-personel mayın ihraç ettiği yönünde bir bilgi yok. Landmine Monitor geçmişte, 1983-1992 arasında, M18A1 Claymore mayınları ve 34,000'den fazla ADAM tipi mayın dahil olmak üzere çok miktarda mayının ABD'den ithal edildiğini kaydetti. Ancak Türkiye'nin Cenevredeki BM Daimi Temsilciliği Mayıs 2004'te, sözü geçen dönemde ABD'den sadece 728 anti-personel mayın (M18A1 ve ADAM dahil) ithal edildiğini bildirdi.

Türkiye Nisan 2001'de, NATO ortaklarıyla beraber anti-personel mayına alternatifler üzerinde araştırma yürüttüğünü belirtti. Bu konuyla ilgili başka bilgi ulaşmadı.

Stoklama ve İmha

Şubat 2004'teki Daimi Komite toplantılarında Türkiye ilk defa anti-personel mayın stoğu hakkında kamuoyuna açıklamada bulundu. Bu stoğun 2,9 milyon adet olduğu tahmin ediliyor. İmha programının hazırlık aşamasında olduğu ve imha tesislerinin 2005 sonuna kadar bitirilmiş olacağını belirtti. Mayıs 2004'te Türkiye, stoğu hakkında Landmine Monitor'e daha yüksek sayıda ve daha kesin bir rakam bildirdi: 11,920 Claymore tipi mayın dahil olmak üzere 3,039,472 anti-personel mayın. Ayrıca stoğun 2008 yılı sonuna kadar imha edileceğini bildirdi. Ancak Mayın Yasaklama Anlaşması'nın, Türkiye'nin, anti-personel mayın stoğunu imhayı tamamlaması için belirlediği tarih 1 Mart 2008'dir.

Türkiye ayrıca Landmine Monitor'e 16,000 anti-personel mayınını "mayın temizliği, mayın tespiti ve mayın imha tekniklerinin geliştirilmesi ve eğitim amacıyla" saklamak niyetinde olduğunu bildirdi. Bu rakam 16,545 mayını bulunan Brezilya'dan sonra Taraf Devletler arasında en yüksek ikinci stoğa tekabül ediyor.

Türkiye'nin Cenevre'deki BM Daimi Temsilciliği, daha önce rapor edilen, ABD'nin Türkiye'de 1100 Hava Kuvvetleri Gator anti-personel mayın stoğu olduğu iddiasını reddetti. Türkiye yabancı anti-personel mayınların kendi topraklarında stoklanması veya transit geçişini Mayın Yasaklama Anlaşması'nın ihlali olarak değerlendirdiğini ifade ederek, Türkiye "herhangi bir tür anti-personel mayının kendi topraklarında stoklanması veya transit geçişine asla müsaade etmeyecektir" dedi. Benzer şekilde, Türkiye ortak askeri operasyonlar sırasında kendi toprağında diğer Devletlerin anti-personel mayın kullanmalarına izin vermeyecektir.

Kullanım ve Karamayını Sorunu

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin anti-personel mayın kullanması Genelkurmay Başkanlığı'nın 26 Ocak 1998 tarihli emriyle yasaklandı.

Eylül 2003'de, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve devamı gruplar 1999 tarihli tek taraflı ateşkese son vererek yerine iki taraflı ateşkes çağrısı yaptılar. 2004'te bildirilen mayın kullanımı da dahil olmak üzere Türk hükümet güçlerine saldırılarda artış oldu. Türk hükümeti 2004'ün ilk yedi ayında PKK/Kongra-Gel tarafından yeni yerleştirilen mayınlar yüzünden en az 77 askeri yaralanma/ölüm olduğunu bildirdi. Basın, 2004'te çeşitli defalar mayın kullanımı bildirdi.. PKK daha önce, İsviçre merkezli STK Geneve Call'a (Cenevre Çağrısı) 25 Ocak 2002 tarihli mektubunda anti-personel mayınların toptan yasaklanmasını desteklediğini ilan etmişti. Bu mektup aynı zamanda PKK'nın 2000'de mayın kullanımını azaltmasına karşın 2002'de arttırdığı şeklindeki Türk hükümetinin iddiasını reddetmişti. PKK ve devamı gruplar daha sonra, anti-personel mayın kullanımını reddeden Geneva Call Taahhüt Senedi'ni imzalamadılar. 28 Ağustos 2004'te, PKK'ya bağlı Halk Savunma Gücü (HPG), Siirt'te iki kişinin ölümüne beş kişinin yaralanmasına yolaçan mayın patlamasının sorumluluğunu reddederek 2003'te Geneve Call Senedi'ni kabul ettiğini ilan etti. Önceki yıllarda PKK ve Kürt silahlı güçleri mayınları yaygın olarak kullanmışlar ve İran'dan çok miktarda İtalyan anti-personel mayın ve anti-tank mayın sağlamışlardı.

Türkiye Suriye ile 877 kilometre uzunluğundaki sınırına 1956-1959 arasında mayın döşeyerek 300-450 metre genişliğinde mayınlı bir hat oluşturmuştu. Türkiye ayrıca Irak, İran ve Ermenistan sınırlarında, sınırlı alanlarda ve "Türkiye'nin doğu ve güneydoğusundaki kritik bölgelerde... teröristlerin merkezi bölgelere girmesini engellemek amacıyla" mayın kullandı. Kullanılan mayınların çoğu döşenen anti-personel mayınlardı ancak Suriye sınırında anti-tank mayın da kullanıldı. 1957 ve 1998 arasında, "sınır bölgelerinde yasadışı sınır geçişini engellemek için ve güvenlik noktaları etrafında toplam 936,663 anti-personel karamayını döşendi... Bunların 615,419'u Suriye sınırına yerleştirildi." Türkiye 1989'dan 1992'ye kadar "doğu ve güneydoğu Türkiyedeki güvenlik noktaları etrafına" 39,569 mayın yerleştirdi. 1974 kuzey Kıbrıs işgali sırasında Türk silahlı kuvvetleri tarafından adayı bölen bir tampon bölge yaratmak amacıyla ve tampon bölgeye bitişik alanlarda anti-personel ve anti-tank mayınlar yaygın olarak kullanıldı. Bu mayın tarlaları o zamandan beri korunuyor.

Daha önceki resmi açıklamalara göre, bütün anti-personel mayın kullanımı Ocak 1998'de durduruldu. Taraf Devletlerin Birinci Toplantısında Türkiye, Aralık 1997 ve 1999 başı arasında hükümetin mayın kullandığı yönündeki raporları reddetti.

Türkiye çeşitli defalar, hükümet güçleri tarafından yerleştirilen mayınların uluslararası kurallara uygun olarak işaretlendiği ve çitle çevrildiğini bildirdi. İnsan Hakları Derneği'nin Karamayınları Komsiyonu Kasım 2002'de, güneydoğu bölgesinde bazı boşaltılan köylere mayın döşendiğini bu durumun halkın geri dönmesi önünde ciddi bir engel oluşturduğunu bildirdi. Mayın döşenen bölgelerin çoğu Mardin, Şırnak, Hakkari, Siirt, Diyarbakır, Bitlis, Batman, Van ve Bingöl'de bulunmaktadır.

Mayın Temizliği

Türkiye, "kapsamlı mayın temizliği faaliyetinin" 1998'de başladığını, mayın temizliği koordinasyon merkezleri ve temizlik ekiplerinin kurulduğunu bildirmiştir. Ayrıca mayın temizleme ve tespit yöntemlerini incelemek üzere bir çalışma grubu kurulmuştur. 2003 sonuna kadar, doğu ve güneydoğu bölgesinde (buraya döşenen 39,569 mayından) 14,487 anti-personel mayın temizlenmiş ve Ermenistan sınırında 48,120 metre karelik alan temizlenmiştir. Temizlik Diyarbakır, Batman, Mardin, Bitlis, Bingöl, Tunceli, ve Göle bölgelerinde sürmektedir. 2005'te, Hakkari, Van ve Şırnak bölgelerinde temizlik başlatılması planlanmaktadır. 2004'te "modern mayın temizleme ekipmanlarının temininden" sonra Suriye

sınırında temizlik başlatılması planlandı ve böylece 306 milyon metrekarenin tarıma açılması umulmaktadır. Hükümet bu bölgenin temizlenmesi için 17 milyon dolar tahsis etmiştir. 1999'dan beri, komşu ülkelerle ortak sınırların temizlenmesi için iki taraflı anlaşmalar önerdi. Bulgaristanla yapılan ilk anlaşma, Bulgar sınırının Türk tarafındaki bölgenin 2002 ortasına kadar temizlenmesi ile sonuçlandı. Ocak 2004'te Gürcistan'la benzer bir anlaşma TBMM tarafından onaylandı. Benzer anlaşmalar Yunanistan ve Azerbaycan'a önerildi. Mayın Yasaklama Anlaşması'nın Türkiye'ye, sınırları veya kontrolü altındaki bölgelerdeki bütün mayınları temizlemesi için koyduğu tarih 1 Mart 2014'tür.

Mayın Faaliyetinin Finansmanı ve Yardım

2003'te temizlik için ayrılan ulusal bütçe: 2003'te Türkiye, mayından etkilenen diğer ülkelerdeki mayın faaliyetleri için mali yardım sağlamadı. Türk silahlı kuvvetleri personeli Gambiya silahlı kuvvetlerine mayın temizliği teknikleri konusunda eğitim sağladı. 2004'te Türkiye ICBL'ye Landmine Monitor 2004 Raporu için 1000 ABD doları sağladı. Önceki yıllarda Türkiye mayın temizliği eğitim kursları sağladı, mali ve diğer şekillerde mayın faaliyeti projelerine katkıda bulundu. 2002'de Türkiye, NATO Barış Ortaklığı fonuna Ukrayna'daki anti-personel mayın stoğunun imhası için 25,000 Euro (23,750 Dolar) bağışladı. Ayrıca 2002'de Gürcistan'a 20,000 dolar ve Azerbaycan'a 100,000 dolar bağış yaptı. 2001'de, Türkiye Bosna Hersek'teki mayın temizliğine 50,000 dolar Arnavutluk Mayın Faaliyeti Yönetimine 9,000 dolar bağışta bulundu. Kosova ve Bosna Hersek'te uluslararası barışgücünde görevli Türk kuvvetleri mayınla ilişkili faaliyetlerde bulundular.

Karamayını Yüzünden Ölen ve Yaralananlar

2003'te Türkiye'deki yeni karamayını ve patlamamış mühimmat (PAM) vakalarıyla ilgili çelişkili bilgiler var. Türk yetkililerine göre on bir asker (bir ölü ve on yaralı) mayın patlamasında öldü ya da yaralandı, sivillerden ölen ya da yaralanan yok. Ancak bir basın açıklamasına göre 1 Aralık 2003'te askeri bir araç Mardin'e bağlı Nusaybin'de, Suriye sınırına yakın bir noktada karamayınına çarptığı için beş asker öldü ve beş asker de yaralandı. Geneva Call ve İnsan Hakları Derneği (İHD) 2003'te, 22 kişinin öldüğünü (yedi asker, dokuz çocuk on beş sivil) ve 45 kişinin (sekiz asker, 20'si çocuk 37 sivil) karamayını ve PAM yüzünden yaralandığını bildirmiştir. 3 Kasım'da Şırnak yakınında PAM patlamasında 4 çocuk öldü yedisi yaralandı. Türk hükümeti 1 Ocak'tan 21 Temmuz 2004'e kadar PKK/Kongra-Gel'in döşediği yeni mayınlar yüzünden 17 askerin öldüğü 60'ının yaralandığını açıkladı. Geneva Call basın haberlerini ve İHD raporlarını inceleyerek Ocak-Ağustos 2004 arasında güneydoğu bölgesinde 14 mayın kazasında 19 kişinin öldüğünü (12 asker, yedi sivil) ve 16 kişinin yaralandığını (dokuz asker, biri çocuk yedi sivil) tespit etmiştir. Ayrıca aynı dönemde güneydoğu bölgesinde PAM nedeniyle sekiz sivil (üçü çocuk) ölmüş, 27 kişi (21'i çocuk) yaralanmıştır.

2000 ve 2002 arasında en az 87 yeni mayın kurbanı bildirilmiştir: 2002'de 25 kişi, 14 askeri personel (üç ölü, on bir yaralı) ve 11 sivil (4 ölü, 7 yaralı); 2001'de 58 kişi, 42 asker (5 ölü, 37 yaralı) ve 16 sivil (6 ölü 10 yaralı) dahil, ve 2000'de en azından iki sivil ve iki asker yaralı. 2002'de İHD 15 kişinin (sivil ve asker) mayın yüzünden öldüğünü ve 25 kişinin yaralandığını bildirmiştir.

2002'de Türk askeri mayın temizleyicilerin hiçbiri yaralanmamış veya hayatını kaybetmemiştir. Türk hükümeti, sınır bölgelerindeki mayınlar uluslararası standartlara uygun olarak işaretlenip çitlendiği için bunların yol açtığı ölüm ve yaralamaların asgari düzeyde olduğunu öne sürmektedir. Ancak "KADEK (PKK) terörist grupları tarafından döşenen mayınların amacı Güvenlik Güçlerine kayıp verdirmek ve sivil nüfusu korkutmaktır." Hükümet, 1993 ve 2004 arasında karamayınlarının, 1823'ü askeri personel (299 ölü, 1524 yaralı) ve 1082'si sivil (289 ölü, 793 yaralı) 2905 kazaya neden olduğunu bildirmiştir.

19 Temmuz 2002'de, Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti'nde görevli bir Türk askeri Kabil havaalanında mayın temizlerken yaralanmıştır.

Sağ Kurtulanlara Yardım

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Bursa'da (300 yataklı) ve Ankara'da (200 yataklı) olmak üzere iki rehabilitasyon merkezi bulunmaktadır ve bu merkezler protez, fiziksel tedavi ve psikolojik yardım verecek şekilde donanımlıdır. Bu merkezler hem asker hem de sivilleri ücretsiz olarak

tedavi etmektedir. Türkiye'deki diğer hastanelerin çoğu prostetik ve tedavi olanaklarına sahiptir. 2003'te iki Ordu merkezi, karamayınları nedeniyle yaralanan 210 askeri personele yardım, bakım veya tedavi sağlamıştır. 2002'de, mayın kazasından sağ kurtulan 111 kişi tedavi edilmiştir.60 Mayın kazasından sağ kurtulanlar aynı zamanda, 2001'de Dicle Üniversitesinde, ABD merkezli Barış yanlısı Doktorlar Vakfı'nın (Physicians for Peace Foundation) yardımıyla kurulan rehabilitasyon merkezinden de yararlanabilmektedirler.61 Türkiye Kasım 2002'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde, güvenlik güçlerinin gözetimindeyken Kasım 1996'da mayına basarak ölen 16 yaşındaki bir oğlan çocuğunun davasında anlaşma yoluna gitti.

Dipnotlar

1. Türkiye ile Yunanistan arasında 6 Nisan 2001'de ilan edilen anlaşma iki ülke arasındaki tarihsel farklılıklar göz önüne alındığında, Mayın Yasaklama Anlaşmasına tam üyelik yönünde yeni ve olumlu bir gelişme olarak yaygın kabul gördü. Bkz. Landmine Monitor Report 2001, s. 909. Meclis Dışişleri Komisyonu, katılımı 9 Mayıs 2002'de onayladı, fakat 2002'deki erken seçimler yasal süreci geciktirdi. 14 Mart 2003'te katılım Büyük Millet Meclisi'nde oybirliğiyle kabul edildi.
2. Bkz. Landmine Monitor Report 1999, s. 818-819, ve Landmine Monitor Report 2000, s. 846-847. Türkiye ayrıca Hırvatistan (1999) ve Slovenya'daki (2000) bölgesel karamayını toplantılarına da katıldı.
3. Murat Esenli'den e-mail, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, Daimi Temsilci Vekili, 7 Temmuz 2004.
4. Türkiye'nin evrenselleştirme konusundaki müdahalesi, Taraf Devletler Beşinci Toplantısı, Bangkok, 15-19 Eylül 2003.
5. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004. Türkiye ayrıca, Eylül 2003'te KSK'nun onaylanmasında nihai aşamaya gelindiğini bildirdi - Türkiye'nin açıklaması, Taraf Devletler Beşinci Toplantısı, Bangkok, 15-19 Eylül 2003, ve Nisan 2003'de - Murat Esenli'den faks, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, Daimi Temsilci Vekili, 23 Nisan 2003.
6. Bkz. Landmine Monitor Report 2003, p. 699.
7. Mehmet Balci'dan e-mail, Geneva Call, 1 Eylül 2004.
8. Bkz. Landmine Monitor Report 2001, s. 910-911.
9. Damla Say'dan mektup, Psikolojik Danışman, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 19 Temmuz 2001.
10. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004.
11. Bkz. Landmine Monitor Report 1999, s. 820-821, ABD hükümet belgelerinden alıntı.
12. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004. Türkiye tek tek mayınlar yerine ADAM mühimmat ateşleme cihazını sayıyor olabilir. Her atıcıda 36 mayın var.
13. Erdoğan İscan'dan mektup, BM Cenevre Daimi Temsilciliği Daimi Temsilci Vekili, 23 April 2001.
14. "Türkiyenin Sunumu (Stok İmhası)," Stok İmhası için Daimi Komite, Cenevre, 12 Şubat 2004.
15. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004.
16. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004.
17. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004. Bkz. Landmine Monitor Report 2002, s. 757.
18. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004.
19. Türkiye'nin açıklaması, Taraf Devletler Beşinci Toplantısı, Bangkok, 15-19 Eylül 2003, "Türk Delegasyonunun Sunumu (2)" Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 14 Mayıs 2003.
20. PKK, KADEK ve KONGRA-GEL Avrupa Birliği tarafından Mayıs 2002 ve Nisan 2004'te terörist gruplar olarak ilan edildiler.
21. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004.
22. Örneğin Bkz., "Kürt asiler ateşkesi bozdu," Kathimerini (Yunanca günlük gazete, İngilizce internet versiyonu mevcut), 3 Haziran 2004.
23. Türkiye Landmine Monitor'e 1 Ocak 1993'ten 1 Mart 2002'ye kadar 1669 mayınla ilişkili olay dahil olmak üzere, PKK'nın mayın kullanımına dair detaylı iddialar sundu. Bkz. Landmine Monitor Report 2002, s. 756-757.
24. Mehmet Balci'dan e-mailler, Geneva Call, 21 Ağustos ve 1 Eylül 2004.
25. "HPG: köye dönüş engelleniyor," DIHA (Alman haber ajansı), 28 Ağustos 2004.
26. Bkz Landmine Monitor Report 1999, s. 821-823, ve Landmine Monitor Report 2000, s. 849-850.
27. Murat Esenli'den mektup, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, Daimi Temsilci Vekili, 29 Ocak 2003 ve faks, 23 Nisan 2003.
28. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği 26 Mayıs 2004.
29. "Türkiyenin Sunumu (Mayın Temizliği)," Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 11 Şubat 2004.
30. "Türk Delegasyonunun Sunumu (2)" Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 14 Mayıs 2003.
31. Murat Esenli'den faks, BM Cenevre Daimi Temsilciliği Daimi Temsilci Vekili, 23 Nisan 2003.
32. Bkz. Landmine Monitor Report 2000, s. 849.
33. "Türkiye'nin Sunumu (Mayın Temizliği)," Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 11 Şubat 2004; ayrıca bkz. Landmine Monitor Report 2003, s. 699-700.
34. İnsan Hakları Derneği, "İHD Kara Mayınları Türkiye Raporu," 8 Kasım 2002.
35. "Türkiye'nin Sunumu (Mayın Temizliği)," Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 11 Şubat 2004.
36. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004.

37. "Türkiye'nin Sunumu (Mayın Temizliği)," Mayın Temizliği, Mayın Risk Eğitimi ve Mayın Faaliyeti Teknolojileri Daimi Komitesi, Cenevre, 11 Şubat 2004.
38. Murat Esenli'den e-mail, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, Daimi Temsilci Vekili, 7 Temmuz 2004, Türkiye'nin Açıklaması, Taraf Devletler Beşinci Toplantısı, Bangkok, 15-19 Eylül 2003.
39. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004.
40. Landmine Monitor anketine Daily Carroll'dan cevap, Dışişleri Bakanlığı, Gambiya, 17 Mayıs 2004.
41. Türkiye'nin Açıklaması, Taraf Devletler Beşinci Toplantısı, Bangkok, 15-19 Eylül 2003.
42. 2002 verisi için kur €1 = 0.95 ABD doları olarak kullanıldı. ABD Merkez Bankası, "Kur Listesi (Yıllık)," 6 Ocak 2003.
43. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004.
44. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs ve 17 Haziran 2004.
45. "Suriye sınırı yakınında beş Türk askeri karamayını nedeniyle öldü" Associated Press, 1 Aralık 2003.
46. Mehmet Balci'dan e-mail, Geneva Call, 1 Eylül 2004. Geneva Call kullanılan mayınların anti-personel veya anti-tank olduğunu saptayamamıştır. İnsan Hakları Derneği, "2003 İnsan Hakları Raporu", www.ihd.org.tr.
47. "Patlama," Kathimerini (Yunanca günlük gazete, İngilizce baskısı), 3 Kasım 2003.
48. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 30 Mayıs 2004.
49. Mehmet Balci'dan e-mail, Geneva Call, 1 Eylül 2004.
50. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine ek cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004, and Landmine Monitor Report 2003, s. 701. Askeri personelden mayın kazası geçirenlerin sayısı önceki rapora göre dört kişi artmış.
51. Bkz. Landmine Monitor Report 2002, s. 759, ve Landmine Monitor Report 2000, s. 914. 2000 ölüm ve yaralanma olayları Kasım tarihli basın raporlarına dayanmaktadır. 1999 veya 2000 için detaylı bilgi bulunmamaktadır.
52. İnsan Hakları Derneği, "2002 İnsan Hakları Raporu."
53. Murat Esenli'den faks, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, Daimi Temsilci Vekili, 23 Nisan 2003. 2003 için veri bulunmamaktadır
54. "Türk Delegasyonunun Sunumu (1)" Kurbanlara Yardım ve Sosyo-ekonomik Entegrasyonu Daimi Komitesi, Cenevre 13 Mayıs 2003.
55. "Türk Delegasyonunun Sunumu (1)" Kurbanlara Yardım ve Sosyo-ekonomik Entegrasyonu Daimi Komitesi, Cenevre, 13 Mayıs 2003; ayrıca İnsan Hakları Derneği'nin 2002'de topladığı istatistikler için bkz. Landmine Monitor Report 2003, s. 701.
56. "Afgan Mayın Patlamasında Türk Askeri Yaralandı" Reuters, 19 Temmuz 2002.
57. Murat Esenli'den mektup, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 29 Ocak 2003, Türkiye'nin Açıklaması Taraf Devletler Beşinci Toplantısı, Bangkok, 15-19 Eylül 2003.
58. Murat Esenli'den mektup, BM Cenevre Daimi Temsilciliği Daimi Temsilci Vekili, 29 Ocak 2003; bkz. Landmine Monitor Report 2003, s. 702.
59. Türkiye'nin Landmine Monitor anketine cevabı, BM Cenevre Daimi Temsilciliği, 26 Mayıs 2004.
60. Bkz. Landmine Monitor Report 2002, s. 760 ve Landmine Monitor Report 2003, s. 702.

Bkz. Landmine Monitor Report 2003, s. 702.